

Historieglimt 203

Foki på Lade

Hermetikk var en forholdsvis ny og spennende vare omkring år 1900. I Trondhjem, særlig på Bakklandet og Lademoen, ble det startet en rekke bedrifter for hermetisering. Det var et stort marked for produktene. Store organisasjoner som forsvaret, skipsfarten, hvalfangsten og ekspedisjoner til de arktiske strøk, ville gjerne kjøpe hermetisk mat til sin virksomhet. Verdenskrigen som begynte i 1914 gjorde ikke behovet for hermetikk mindre. De mange konserverfabrikkene gikk bra. Den 14. november 1914 møttes en gruppe av byen forretningsmenn og ble enige om å starte en konkurrerende «Conserve Fabrik». Ideen om å skape et stort fabrikkbygg hadde fenget. De som tok initiativet var konsul Joh. F. Bratt, konsul Andreas Moe, fabrikk-eier og tidligere statsråd Bernhard Brønne, skipsmegler Trygve Jørgensen, disponent Leif Spørck, grosserer Ivar Lykke, grosserer P. O. Jenssen, direktør Bull Simonsen, Lorentz D. Klüver, grosserer L. Borchgrevink-Peersen, overrettssakfører Collin-Hansen, Henrik Paulssen og Oscar Albrecht. Albrecht var fra Bergen. Denne gruppen på tretten mann tegnet seg for nesten halvparten av aksjekapitalen på kroner 400.000. Ingen bank eller noe finanshus stod som garantist for resten av aksjetegningen, men den ble likevel gjennomført.

Foki-bygningen i 2017. Foto: Bjørn Lien.

Foki ble den største og viktigste hermetikkbedriften i byen ved siden av Trondhjem Preserving Company (TPC) fra 1898, og ble altså grunnlagt i 1914 av 13 av byens fremste industrifolk etter forbilde av TPC. Navnet Foki var forbokstavene i bedriftens fulle navn: «Fiske- og Kjødhermetik Industri». Planene var ambisiøse. Som disponent ble ansatt Oscar Albrecht. Tre menn ble valgt til direksjon: Collin-Hansen, konsul Bratt og P. O. Jenssen. Tomt på 43 mål ble kjøpt av Holst på Lade gård for kroner 50.000. En av landets største industrihaller for konserverindustri ble reist etter tegninger av Bergensarkitekten Schak Bull. Bygningen står ennå som Ladetorget kjøpesenter med sine mange

forretninger. Det fine gulvet fra industritiden brukes fremdeles. I forlengelsen av nybygget ble det reist enda en fabrikk, nemlig Trondhjem Blikemballafabrik, som ble drevet sammen med Foki, og skaffet den bokser og esker til produksjonen. Samlet byggeflate for begge fabrikkene ble omtrent 9000 kvadratmeter. Bygningene var ferdige i 1916, og produksjonen kunne starte. Den som idag kommer inn på Ladetorget kjøpesenter på Lade, går på det samme gulvet som arbeiderne på Foki tidligere gikk på. De grønnskimrende steinhellene er fra fabrikktiden. Det var et kostbart, men velegnet gulv i hermetikkfabrikken.

Flere bedrifter innen nærings- og nytelsesindustrien har hatt sin plass i vårt distrikt i lang tid. Karakteristisk for denne industrien har vært at den har lagt stor vekt på fine bygg. Tegnet av gode arkitekter skulle de gi inntrykk av ryddig og hygienisk produksjon. Mange av dem hadde en stor del arbeidsplasser for kvinner. Siden mat og drikke først og fremst var kvinnes område, var det kanskje naturlig at de rykket inn i industriell matproduksjon. Slike bedrifter var blant andre Aktiebryggeriet i Strandveien, Nidar sjokoladefabrikk på Ulstadeløkken og Trøndermeieriet på Buran. Østbyen har en industrihistorie helt tilbake til det første store industrianlegget som lå i Devlebukta allerede på 1700-tallet. På 1950-tallet var TPC Østbyens største bedrift med 450 ansatte.

I 1918 var det ikke mindre enn seks hermetikkfabrikker i vårt område. Ved siden av TPC på Buran lå Trondhjem Canning og Export Co. Videre var det A/S Konserv på Bakklandet, North Atlantic Ltd. i Ulstadeløkkveien, Sardinfabrikken på Rønningssletta og Foki på Lade. Foki fikk store problemer med driften under første verdenskrig. Problemer med å skaffe råstoff til produksjonen, kull til fyring og blikk til boksene gav røde tall i regnskapet. Dessuten forlangte det engelske konsulatet at all forbindelse med Tyskland måtte kuttes dersom handel med England skulle fortsette. Disponent Albrecht som hadde tysk herkomst, måtte slutte med sluttpakke på 2.5 årslønner. Også andre endringer ble foretatt etter engelske krav, men likevel ble lønnsomheten for dårlig. 1917 ble et godt år, men i 1918 stod fabrikken stille fordi råstoffet uteble. Etter 1918 gikk produksjonen dårlig gjennom flere år. Eierne tapte penger og interesse. I 1927 ble Foki oppkjøpt av TPC og drevet som en datterbedrift. Fra da av hadde Foki og TPC felles historie. De viktigste produktene på Lade var sardiner og kippers. Kippers er røykte fileter av vår- og storsild. Hermetikkindustrien var en viktig del av byens næringsliv. Den skapte mange arbeidsplasser. Arbeids- og lønnsforholdene ble stadig forbedret. En dyktig ledelse gav trygge arbeidsplasser i lang tid. Råstoffet av fisk kom fra store deler av kysten fra Molde til Finnmark. Kjøtt og grønnsaker kom primært fra Trøndelag.

Sett ut fra eksporten var denne industrien noe av et eventyr. I *Jacob Kjos-Hanssens* artikkel om Foki, *A/S Foki på Lade* i årboka *Strinda den gang da 2002* er det gjengitt et fotografi av et brev fra firma Nelson i Apia på Western Samoa i Stillehavet til fabrikken på Lade. I 1927 ble det opprettet salgskontor i New

York i Hudson Street. Samtidig ble det ansatt faste reisende på Mellom- og Syd-Amerika. Omkring 1930 ble produktene solgt til 52 land verden rundt. Hovedmarkedene var i Vest- og Øst-Afrika, Mellom- og Syd-Amerika, USA, Canada og England. På kontoret i Trondheim var det faste korrespondenter i engelsk, tysk og spansk. I 1950-årene reiste salgssjef *Sigurd Huun* på månedslange salgsreiser til Afrika, Det fjerne Østen, USA og Europa. Eksporten kan sammenliknes med dagens lakseeksport. Virksomheten i Innherredsveien ble drevet til 1987 da produksjonen ble flyttet til Lade og drevet videre til 1994. Da hadde tiden løpt fra denne typen produksjon hos oss. En viktig del av Trondheims industrihistorie var slutt, men fremdeles eksisterer både Foki og TPC som firmaer uten produksjon. I dag kan folk besøke Fokihallen på Lade, et flott bygg fra byens industrihistorie.